

МИЛИЦА КОЛАКОВИЋ - БОЈОВИЋ И БОЈАН. М.
ПЕТКОВИЋ: ПОЛОЖАЈ ПРАВОСУЋА У СРБИЈИ
ИЗМЕЂУ ВЛАДАВИНЕ ПРАВА И САМОВЛАШЋА,
ИНСТИТУТ ЗА КРИМИНОЛОШКА И СОЦИОЛОШКА
ИСТРАЖИВАЊА, БЕОГРАД, 2020., СТР. 257.

Проф. др Владимир М. Симовић

Мало је збивања у сувременим унутрашњим односима у Републици Србији који су карактеризирани толиком комплексношћу и слојевитошћу као што је владавина права, а посебно положај правосуђа. При томе, независност правосуђа је предуслов за владавину права и основна гаранција праведног суђења. Судијама су „повјерене најважније одлуке о животу, слободи, правима, дужностима и имовини грађана“ (наводи из основних принципа Уједињених нација поновљени у Пекиншкој декларацији и чл. 5. и 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода). Њихова независност није прерогатив или привилегија која је у њиховом личном интересу, већ у интересу владавине права и оних који траже или очекују правду. То има дубоке историјске, идеолошке и правне коријене и одреднице. У многобројним текстовима, написима и анализама чест је проблем што се наведеним питањима баве најразличитији аутори, који нису стручњаци за неки од наведених сегмената приступа, те не разумију бит збивања и проблема. Ризик је и већи, јер није тешко пасти под утицај неке од интересних група, актера и идеолошких императива. Стога је најновији подухват др Милице Колаковић - Бојовић¹ и Бојана М. Петковића² да се баве положајем правосуђа у Србији - врло храбар корак, који ће засигурно имати одјека у ширим круговима.

Научна монографија “Положај правосуђа у Србији између владавине права и самовлашћа” аутора Милице Колаковић - Бојовић и Бојана М. Петковића, која је у јануару 2020. године објављена у издању Института за криминолошка и социолошка истраживања из Београда, представља свеобухватну и писану систематизацију ове комплексне и фрагментарне материје. Рецензенти су академик проф. др Станко Бејатовић, редовни

професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, академик проф. др Миодраг Симовић, судија Уставног суда Босне и Херцеговине и редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци и др Рејхан Куртовић, доцент Правног факултета Интернационалног универзитета у Новом Пазару.

Монографија је настала непуне двије године након претходнице „Организација правосуђа у Републици Србији - реформски оквир и ЕУ стандарди”³, која би могла бити схваћена као настојање да се читалац уведе у најважније теме организације, функционисања и реформе српског правосуђа. Сликовито речено, прва монографија била је настојање да се изношени и потрошени проблеми правосуђа изнесу на свјетло дана и добро промисли гдје и како даље. За разлику од ње, ново издање нуди корак даље. Аутори трагају за наизглед добро познатим, а опет учестало злоупотребљеним, основним принципима владавине права, изобличавајући, каткад, гротескне примјере њиховог неразумијевања и погрешне интерпретације и/или селективне примјене у српском правосуђу. Не штедећи критике ни Европске уније чији се допринос постојећој ситуацији не да занемарити, аутори се осврћу на недоречености и контрадикторности настале као резултат да се у оквиру саме Европске уније и приступних процеса, одреди појам владавине права и усаврше механизми његове заштите. Детаљност и опширност у анализи овог дијела материје, можда ће затећи читаоца чије познавање „тегоба” које муче српско правосуђе не познаје мјеру у којој су стандарди владавине права Европске уније (зло) употребљавани у настојању да се исто то правосуђе прекроји у „европском” духу.

Као што би свако разуман учинио у таквој ситуацији (а што се, опет некако превише ријетко дешава у домаћој струци и науци) аутори су одлучили да, прије постављања дијагнозе, детаљно испитају могуће мане српског правосуђа. Као резултат тога, настала је књига са низом поглавља која настоје да дају одговор на питање: Знамо ли куда и по чијем захтјеву идемо, али и да ли то зна и сам онај који нас на том путу усмјерава или је и сам у недоумици. Свако од поглавља, која само наизглед чине самосталну причу о лутањима у дефинисању, разумијевању и оживотворењу владавине права у блиској прошлости и/или садашњости (не)славне правосудне историје, у својој бити говоре само о једном - да ли ће и они којима је књига посвећена, за двадесетак година, постављати иста питања која се постављају данас.

³ Аутор је др Милица Колаковић - Бојовић, издавач Институт за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, 2018. године.

Књига садржи 11 поглавља. Претходи им садржај и ријеч аутора и уводне напомене или неколико цртица о владавини права и/или самовлашћу. Аутори наглашавају да је процес унификације које је са собом донијело проширење Европске уније, бацио ново свјетло на везу између међународног, прецизније концепта владавине права у Европској унији, на једној страни, и разноврсних концепата који, на националном нивоу, постоје како у државама чланицама Европске уније, тако и у онима које у статусу кандидата претендују на чланство. Док је за прву групу држава ова разлика од значаја на пољу обавезе очувања достигнутог нивоа ЕУ вриједности, државе кандидати се суочавају са више нивоа провјере од стране институција Европске уније са циљем потврде да њихови нормативни оквири, институције, али и функционисање у пракси, пружају довољно гаранција, од стране Европске уније препознатих као конститутивни елементи владавине права. Ови процеси додатно добијају на сложености, како усљед разлика у дефинисању концепта владавине права на националном нивоу, тако и чињенице да је дефиниција владавине права на нивоу Европске уније и даље непрецизна, усљед недовољно успјешних настојања да се она стандардизује.

Истовремено, појмовна флуидност и вишезначје нису резервисани само за владавину права, већ се преливају и на појам самовлашћа. Од законске дефиниције садржане у одредби Кривичног законика Републике Србије⁴, па све до најширег схватања које одговара Хобсовој интерпретацији преддржавног, дакле природног стања које се манифестује кроз претензију појединца или групе да присвоји све оно што је примјеном силе могуће присвојити - кроз редове ове књиге, овом појму је дата вриједносна димензија. За разлику од владавине права чијим се појмовним одређењем и лутањима на том путу на националном и међународном нивоу аутори баве на нивоу конститутивних елемената, самовлашће је узето као задати, вриједносни антипод владавини права као темељној вриједности којој се тежи.

Поглавље I ове књиге односи се на “Историју и еволуцију концепта владавине права” са освртом на ране фазе развоја концепта владавине права, савремену теоријску мисао - правна држава и владавина права, те владавину права, људска права и демократију.

⁴ “Службени гласник Републике Србије”, бр. 82/2005, 88/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2019 и 35/2019. Члан 330 Кривичног законика Републике Србије дефинише кривично дјело самовлашћа на следећи начин: (1) Ко самовласно прибавља неко своје право или право за које сматра да му припада, казниће се новчаном казном или затвором до једне године. (2) Ко дјело из става I овог члана учини за другог, казниће се казном прописаном за то дјело. (3) Ако је дјело из ст. 1 и 2 учињено на штету грађана, гоњење се предузима по приватној тужби.

Поглавље II обрађује улогу међународних организација у појмовном дефинисању владавине права. Овдје су централна питања: улога специјализованих тијела основаних под окриљем Савјета Европе у одређењу и заштити принципа владавине права, са посебним освртом на Венецијанску комисију⁵ и контрадикторности у ставовима о стању владавине права специјализованих тијела Савјета Европе (Консултативно вијеће европских судија⁶ - ССЈЕ, Консултативно вијеће европских тужилаца⁷ - ССРЕ, Група држава против корупције - GRECO⁸ и ограничени домети „крупног плана“).

Поглавље III обухвата Европску унију као контекст савременог развоја принципа владавине права. У том контексту, аутори анализирају право Европске уније кроз принцип супрематије и националне правне идентитете, обавеза очувања достигнутог нивоа владавине права у државама чланицама и нови талас популизма у Европи, те владавину права као критеријум приступања Европској унији.

Поглавље IV усмјерено је на европски пут Србије као оквир оживотворења владавине права, уз осврт на европски пут по новим правилима, појам владавине права кроз кључне документе у оквиру преговарачког процеса, владавину права у нормативном и стратешком оквиру Србије који одређује положај правосуђа, перцепцију значаја и улоге коју владавина права има на европском путу Србије и Поглавље 23 као оквир за изградњу владавине права или изговор за успостављање самовлашћа.

5 Венецијанска комисија (*The Venice Commission*, службени назив Европска комисија за демократију кроз право) је савјетодавно тијело Вијећа Европе, међународне асоцијације које чини укупно 47 европских и сусједних земаља. То се тијело бави уставним и изборним питањима и уопштено дјеловањем демократских установа. Венецијанска комисија је основана 1990. године, на крају тзв. “Хладног рата”, ради одговора на ургентна питања у вријеме увођења савремене либералне демократије у низ земаља које су у то вријеме напуштале социјализам - било мирном транзицијом власти у контексту демократских избора, било у контексту насилних антикомунистичких револуција. Комисија је утемељена одлуком Одбора министара Вијећа Европе, 10. маја 1990. године.

6 *Consultative Council of European Judges* (ССЈЕ) је савјетодавно тијело Савјета Европе за питања везана за независност, непристрасност и компетентност судија. То је једино тијело унутар међународне организације које се састоји искључиво од судија и у том погледу јединствено је у Европи, а у свијету. Успостављањем ССЈЕ, Савјет Европе даје приоритетну пажњу статусу судија и квалитету правосудног система, владавини права и промовисању и заштити људских права и основних слобода, што зависи од снажног и независног правосуђа, међусобног поштовања између законодавних, извршних и судских овлашћења и повећаног повјерења европских грађана у њихов правосудни систем.

7 Консултативно вијеће европских тужилаца (*Consultative Council of European Prosecutors* - ССРЕ) је основано 13. јула 2005. године од стране Комитета министара у циљу израде мишљења о питањима која се односе на тужилачку организацију и унапрјеђења дјелотворног спровођења Препоруке Rec(2000)19 Комитета министара државама чланицама о улози државног тужилаштва у систему кривичног правосуђа.

8 *Group of States against Corruption*, franc. *groupe d'États contre la corruption*, антикорупцијско надзорно тијело Савјета Европе са сједиштем у Стразбуру (Француска), основана је 1999. године.

Поглавље V садржи излагања о судској власти у односу према начелима грађанске суверености и подјеле власти. У том контексту, анализирају се главне црте односа судства и грађанске суверености: методолошка измаглица, грађанска сувереност и демократија и судство (грађанска сувереност у Уставу Републике Србије, демократија и демократска легитимација, нацрт уставних амандмана и начело грађанске суверености: између суверенистичког и „венецијанског судства“ и улога Венецијанске комисије у изградњи несuverенистичког судства). Затим, извор легитимности судске власти, а посебно Консултативно вијеће европских судија и судијска удружења као судије у сопственој ствари, плебисцитарни предсједник Републике Србије и избор судија: у милости Венецијанске комисије и судије поротници као лакмус папир суверенистичког судства. У вези са улогом Венецијанске комисије у изградњи несuverенистичког судства, даје се осврт на мрачну страну Венецијанске комисије, Венецијанску комисију и суверенистичко судство: противник демократије (?) и венецијанско правосуђе и односи чистих рачуна.

У поглављу VI („Венецијански стандарди“ и рђава номотехника у подухвату разводњавања владавине права“) објашњавају се појам и улога истакнутих правника (квалификација „истиче се“ и поступак избора истакнутих правника) и владавина права, правна предвидивост и уједначавање судске праксе.

Поглавље VII се бави поукама из судијске самоуправе у Њемачкој: од кооптације до народне суверености.

У цјелини поглавља VIII („Подјела власти и судство“) обрађују се општа мјеста о подјели власти, подјела власти и судство према Уставу Републике Србије и Нацрту уставних амандмана, нека обиљежја подјеле власти у Србији, посебности положаја судства у српској верзији подјеле власти, представљање судова у подјели власти и умјесто закључка: ефекти „венецијанског“ судства на независност судије.

О транспарентности и инклузивности процеса креирања јавних политика, као елементу владавине права, говори се у поглављу IX. Објашњава се улога ОЦД⁹ у креирању јавних политика, са посебним освртом на међународне стандарде, позитивноправни оквир Републике Србије и досадашња искуства и могућности за унапређење.

Цјелина која се односи на улогу правосудне струке у креирању јавних политика у области правосуђа (поглавље X) бави се питањима ко чини „правосудну струку“, модалитетима инклузивности правосудне струке у

9 Мисли се на стандарде који се односе на демократичност законодавног, односно процеса развоја јавних политика, гдје је фокус углавном на улози организација цивилног друштва.

процесима креирања јавних политика у области правосуђа (инклузивност на индивидуалном нивоу, укључивање институција, односно тијела која су носиоци правосудне власти у Републици Србији и укључивање струковних удружења), квалитативним аспектима укључивања правосудне струке - одједи из ехо собе, недавној уставној дебати или студији поразног случаја ехо коморе и досадашњим искуствима и могућности за унапређење.

Посљедња цјелина - поглавље XI (Грешка 404 - The Rule of Law Not Found) представља јединствен преглед који се односи на велике ријечи и мала дјела, питање могу ли маске пасти и конфигурацију система.

Посљедње странице књиге односе се на врло корисну библиографију и прописе.

Иако настала као резултат вишегодишњег заједничког промишљања о правосудној свакодневници у Србији, аутори су самој изради појединих поглавља монографије приступили индивидуално, па је тако др Милица Колаковић-Бојовић аутор Уводних напомена и поглавља I, II, III, IV, VI, IX, XI и XII, док је поглавља V, VII и VIII написао Бојан М. Петковић.

Дјело “Положај правосуђа у Србији између владавине права и самовлашћа” важно је за правну науку, праксу и правничко образовање. Ријеч је о цјеловитом и оригиналном приступу у обради ове материје, попраћеном властитим опажањима аутора, коментарима и закључцима. Књига представља референтно мјесто за правне практичаре и основ за разумијевање сложених питања који се односе на приступање Србије Европској унији. Она је и исцрпан извор студијске грађе и може да служи као инспирација и подстицај за системским бављењем правном науком на српском језику.

Додајмо томе да из стила аутора избијају елементи њиховог научног профила, али и да је језик којим је књига написана лежеран који се чита и разумијева са лакоћом. Привидна лакоћа писања у приближавању ове врло сложене материје широком читатељском кругу, њена је посебна вриједност. Увјерени смо да ће ова књига имати свог одјека у ширим, не само научним круговима. Она се свакако надовезује на студије српских аутора о наведеним темама, а ауторе представља као изузетно свестране научнике и интелектуалце, који ће нас засигурно и у будућности обрадовати новим дјелима.

Закључно, свим заинтересиранима за област правосуђа препоручујемо ову књигу, уз кратку поруку: *tolle lege (take up and read)*.